

le količkaj obotavljal, umrl bi mu bil bolnik, neprevi- den s sv. tolažilom za umirajoče. Ali pač tudi gospodje uradniki vselej tako vestno ravnaajo, kedar jih čaka dela nujnost?"

Spomnim se nehoté neke druge prilike. Pred ne- koliko leti sedel sem v veseli družbi pri obedu tik ne- kega zdravnika, ki pa je zdaj že umrl. Med obedom, ko je prišel ravno dobro pitan puran na mizo, ga pri- dejo klicat, naj gré brž k nekemu drvarju, ki se je s sekiro v nogo vsekali in kateremu ne morejo nikakor krvi vstaviti. „Ej, da jaz purana pojém, bo že še po- čakal; pri jedi ima človek rad mir —“ odgovori zdravnik. In res mirno in polagoma spravi več mastnih kosov pod streho svojega života, potem jih zalije s par kupicami vina in gre. Sredi pota pa ga že sreča mož, ki ga je prišel prej klicat, in mu naznani, da je drvar umrl, ker mu je kri odtekla. — S kako vestjo je šel potem zdravnik spat, tega ne vem. — Ne, da bi vsem zdravnikom s tem primerjanjem očitati hotel malomar- nost, kazati le sem hotel zvestega duhovnika v težav- nem njegovem poklicu.

V tem je bila napočila se trda noč, kar jaz s stra- hom zapazim, ker sem se bil s svojim spremljevalcem za trdno namenil na odhod. A vljudni gospod župnik pristopi in mi smehljaje se naznani, da je že naprej vedel, kako bo, in da je meni in mojemu spremljevalcu pripravil postelje. Prijetna družba odide, ko smo z ve- likim navdušenjem izpraznili zadnji kozarec na zdravje našega očaka gospoda dr. Jan. Bleiweisa, štirje pa še ostanemo skup in se pogovarjamo — a ne za ušesa državnega pravdnika.

Po veselem večeru sledilo je sladko spanje. Drugi dan se z zahvalo poslovim od svojega preprijaznega prijatelja gospoda župnika in se napravim s svojim spremljevalcem dalje na pot. Pred župnijo zagledam tropico v domačo belo obleko oblečenih dečkov in de- klic. Bili so vsi jako čedni, lepo oprani. Res, prijeten vtisek je naredil mi pogled mladine, ki je pod prostim nebom mirno pričakovala poduka v veronauku.

Pa kaj je to? Pred župnijo čaka zopet voz s čilim konjičem, zraven voza mož zelo inteligentnega obraza v belokranjski obleki, ki se nekako zvito muza.

„Kaj je to?“ — vprašam gospoda župnika, „moj program je, hoditi peš.“ *No, no, to boš pa težko, pa se malo modrost, (Dajle prihodnjic.)*

Politične stvari.

Govor grofa Hohenwarta

v zbornici poslancev 14. in 17. novembra

o reformi politične uprave.

(Po stenografičnem zapisniku.)

Ako za tolikimi gospodi predgovorniki poprimem besedo, bode le-to našla sl. zbornica opravičeno zaradi tega, ker me jako zanima reforma (predruženje) onega razdelka javne službe, kateremu sem posvečeval svoje najboljše moči 26 let polnih dogodkov in usode.

A poleg tega je še drug vzrok, zaradi katerega mi ni mogoče biti molčečemu poslušalcu pri današnji razpravi.

Jaz imam namreč čast, da sem ud onega odbora, ki je danes predložil svoje predloge sl. zbornici, zato bi se misliti utegnilo, da sem jaz s temi predlogi jed- nakih misli; al ravno nasprotno je pravo in to z ozirom na moje mnogoletno službovanje, in, kakor so mi v ravno tej dvorani nasprotniki prijazno očitali, z ozirom na dobro ime, katero sem si zaslužil v tej službi.

Jaz sem temu nasprotnik že zavoljo preskromnega obsega, v kakoršnega je skrčil odbor prvotni predlog gospoda poslanca Göllichera. Namesti, da bi vsled onega predloga se bilo zahtevalo od vlade, naj kar naj- več mogoče temeljito preiskuje sedanje stanje politične uprave v Avstriji in tako skrbi, da se po ustavni poti obravnajo oni predlogi, kateri so sposobni odstraniti obstoječa zla in jemati ozir na resnične potrebe ter urediti politično upravo, tedaj po besedah predloga ka- kor tudi po opombah njemu pridejanih izvršiti imenitno obširno reformo, zadostuje predlogu odborovemu, zahte- vati le malenkost, kar je označil danes že eden častitih gospodov predgovornikov z znanim pregovorom: „veliko vpitja, malo užitja“. Predlog poslanca Göllichera sem lahko popolnem odobril, kajti tudi jaz sem prepričan, da naše upravne naredbe več ne zadostujejo tirjatvam in potrebam sedanjega časa, da je tedaj njih temeljita preuredba potrebna in da se ta ne bode dala dalje od- lašati. S predlogi odborovimi pa nikakor ne morem biti zadovoljen.

Ravno največih in najvažnejših napak, brez katerih odstranitve po moji misli izboljšanje uprave ni mogoče, ne omenja odbora predlog, v enem obziru jih še celó povečuje, ker se hoče že tako zmedeno sestavljeni ma- šineriji udeležiti še neko novo kolo. Že več gospodov predgovornikov je opominjalo vsaj nekaterih teh napak. Naj izpregovorim jaz o vseh ob kratkem.

Semkaj štejem nevredjeni dvalizem ces. vladar- stev in deželnih odborov, ki drug poleg drugega de- lajo; — nejasnost o tem, kaj spada v kompetencijo ene, kaj druge oblasti in zelo škodljivo napako, da so deželni odbori po eni strani zavezani, dajati ukaze in delati postave, po drugi strani pa ti ukazi in te postave nimajo nikakega zagotovila za svoje izvršitve; dalje štejem semkaj mnogostranost upravnih organov, posebno avtonomnih, ki ni razdeljena po pravem principu, temuž zaradi napačne razdelitve dela le moči slabi in mora napravljati razpore. O vseh teh napakah odbor v svo- jem predlogu popolnem molči in dovolj mu je, priporo- čati šušmarijo, o katere vrednosti bodem govoril pozneje.

Vsled dobljenega ukaza bi imel odbor s svojim predlogom delati pot reformi politične uprave. Na- mesti tega pa priporoča napravo, ki meri samo na to, da se oskrbi boljša krajna policija in bi v prvi vrsti imela osoba in imovina večjo varnost.

No, gospôda moja, v tem obziru bi bil mogel odbor morebiti predlagati še marsikatero drugo specialno po- stavo in tako bi bil dosegel kaj prav dobrega, a tudi s tem bi bil izpolnil svoje naročilo ravno tako malo, ka- kor z današnjim predlogom. Narediti bi bil moral na- črt za velikansko poslopje, namesti tega pa pri- naša, kakor pravi sam, le beren kamen za-nj in meni, da je storil Bog vé kaj koristnega, posebno, ako so tudi drugi tako prijazni, donašati kamenja kolikor ga je po- trebno, in ako je vlada, katera po besedah odborovega poročila, umeje poravnavati zahtevanja dostojne politične uprave s tirjatvami opravičene avtonomije, kar odbor ne umeje (veselost), ako je vlada to različno kamenje sestavila v zdravo celoto.

No, gospôda moja, sestave niti tega niti družih odstavkov odborovega poročila ne bodem presojal; a to moram naravnost reči, da na tak način reševati ime- nitnih vprašanj, mi nikakor ne more biti po volji. Ako želi sl. zbornica reforme politične uprave vzeti za pred- met inicijativnega predloga, mora se to zgoditi v takem velikem štilu, kateri je spodoben važnosti predmeta in pa dostojanstvu postavodajnega zbora; politična uprava mora se smatrati kakor velika celota; ako se pa kot taka obravnava, ne smejo se najvažnejša in temeljna vprašanja odrivati in pomanjkanje velikih prodrljivih

idej ne sme prikrivati s tako siromašno šušmarijo, da bi se videlo, češ, saj smo vsaj nekaj storili. (Dobro! na desni.)

Se vé, vsa politična uprava se ne dá kar mahoma predrugačiti, vendar pa mora se vsaj načrt o celoti te reforme predložiti, predno je mogoče izvrševati njega posamesne dele. Kedar so misli o tem načrtu edine, potem naj se prične izvršitev, kakor dovoljujejo čas in okolnosti; a vsako šušmarenje brez načrta mora biti le škodljivo. — Ako se moram tedaj že izreči zoper metodo, po kateri se hoče izvrševati to imenitno vprašanje, moram biti še bolj odločno zoper predloge same.

V čem pa tiči njih jedro? Ako se odluči vsa lupina, v katero so iz dobrih vzrokov zavili jedro, kaže se to-le: Kar največ mogoče omejiti samoupravo občin in izročiti njena opravila uradnikom, katere postavlja vlada. Jaz menim, gospôda moja, da se bode svet tem predlogom silno čudil in to po pravici. (Klici: Resnično!)

Vprašati se pač sme: kako je mogoče, da prav tista stranka, ki je nekdanj pri posvetovanji občinske postave, pri posvetovanji politične organizacije in pri vsaki priliki tako hudo se upirala temu, da se vlada v vse vtika, da zmirom hoče jerofovati občine, in na vse kriplje se potezala za oprosteno ljudstva iz teh okóv ter zahtevala za-nje najobširnejšo samoupravo, zdaj pa naenkrat, zatajivši vso svojo preteklost, išče svojega izveličanja le v uradniškem organizmu, kaj naj vse preraste in sleherno samostalno delanje ljudstva vduši. (Dobro! na desni.) To, da stranka, ki je nekdanj vse drugače mislila, danes tako misli, mora res nerazumljivo biti vsem onim, ki niso do dobra seznanjeni z okolnostimi sl. zbornice; a mi, ki vidimo stvari prav blizu, se ve, da nikakor ne vidimo v predloženih predlogih kake nedoslednosti. Mi namreč vemo, da one svobodnomiselne stranke, katera se je nekdanj pri občinski in politični organizaciji tako toplo potezala za princip samouprave, dandanes več ni; mi le predobro poznamo radikalno promeno one stranke ne le po imenu, temveč tudi po njenem programu. Vsaj je tudi čisto naravno in dosledno, da tista stranka, kateri se je posrečilo, z reformo volilne postave za državni zbor najvažnejše pravice deželam vzeti, danes stavi naši zbornici predlog, naj sedaj še tudi vničimo samoupravo občin (dobro! na desni), češ, da našemu času ni več pristojna. S tem pa, da tej stranki damo spričevalo doslednosti, jej prepuščamo tudi laborike tega predloga.

Ako je nepremišljena vpeljava samouprave v Avstriji naredila kake napake, katere se ne dadó tajiti, dobro! naj se odpravijo te napake z boljšimi, bolj premišljenimi naredbami. Al o tem vam mi nikakor ne bomo rokó podali, da bi se zavoljo dosedanjih napak načêlo samouprave, katero ravno tako energično zahteva teorija in praksa, zdaj kar meni nič tebi nič hotelo vreči za plot, kakor nekaj, kar v novi svobodni državi nima več prostora! Karkoli pa o tem tudi sklense sl. zbornica, to, upam zanesljivo, se bode moralo konstatirati, da ni bila desna stran sl. zbornice, katera je izrekla smrtno sodbo samoupravi občin in je z mrežo policijskih komisarjev prepregla vso državo ter tako vtisnila novi dôbi jej spodobno znamenje, ob enem pa postavila tudi sebi tako pomenljiv spominek. (Dobro! na desni.) Da teorija, gospôda moja, takošno sistemo, ako se sploh sistema sme imenovati, odločno zametava, tega dokazovati z navajanjem citatov iz posamesnih pisateljev ne bodem poskušal. S takimi stavki, iztrganimi iz celote, se lahko mnogokrat zastopa tudi nasprotno mnenje onemu, katero je pisatelj postavil za svoje. Nasprotno pa se smem brez strahú pred ugovorom na skupno dotično literaturo sklicevati, ki urejeno samoupravo sma-

tra kot tirjatev, katera se za ustavne in prostostne naprave sploh zrelemu ljudstvu po pravici odrekati ne smé. Dati kakemu ljudstvu pravico, da pri porotnih sodbah o prostosti, življenji in smrti posamesnih državljanov izreka odločilno sodbo, ali da v javnih zborih, na taborih o najvažnejših in najtežjih vprašanjih državnega življenja debatira, ob enem pa reči, da je isto ljudstvo nesposobno, poselski red, stavbeni in gasilni red, sejmski policijski red in druge enake stvari primerno izpeljavati, to, gospôda moja, je protislovje, kakoršnega ned ovoljuje teorija nikdar in kakoršno se nepravičnejše misliti ne more. (Ploskanje na desni.) Ako vam pa ne zadostuje izrek móž teorije, berite obravnave parlamentov vsega sveta, in našli bode, da se potezajo tudi najodličnejši móžje prakse pri vseh narodih in strankah ravno tako odločno za princip samouprave. Ne bodem v tem obziru kazal na Anglijo kakor izgled, kjer je prešel v ljudstvu princip samouprave že tako v kri in meso, da bi si nikdo ne umislil, boriti se tam zoper to. Bližje imamo izgled, izgled, ki nam ga je prinesel najnovejši čas, in ki je toliko interesantnejši, ker je prišel iz neke države, katera se nam prerada in pri vsaki priliki povzdiguje kot izgledna država. Tudi na Pruskem namreč se pečajo z reformo politične uprave. Pa kako so menili tamkaj vstreči tej nalogi? No, gospôda moja, Pruski okrožni red odgovarja na to vpranje, kakor se mi dozdeva, v smislu, ki je ves nasproten današnjim odborovim predlogom.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

V Gorici 26. nov. — „Ti presneti Metternich *) — ti! Kaj nas dražiš? Noli turbare circulos nostros!“ **) Tako govore patentirani najemniki vse in vsakošne politike na Goriškem. (Glej št. 47 „Soče“ od 24. t. m.) Tedaj — o čemur se tukaj povsod govori, kar je vsak, komur je za to mar, videl in slišal; kar je še celó „Sl. Nar.“ grajal, — o tem samo „Noviški“ dopisnik (ali dopisnik „Novice“?) ne sme pisati!! Sem li jez kriv Vaše blamaže? Kar se je javno, v javnih zborih, na javnih voliščih, po ulicah in gostilnicah govorilo in godilo; kar Vaši lastni ljudje trdijo, zarad česar Vi sami v svojem organu drugi družega desavouirate — o vsem tem bi same „Novice“ ne smele ni ene besedice črhiniti? „Soča“ sama piše o izidu volitev: „.... še vedno traja prepir mej posameznimi zarad te ali one osebe, zarad tega ali onega agitatorja, kandidata, poslanca....“ če pa jez to isto rečem, zdajci vskipi Vaša jezica! To ni lepo! Da je bila „Sloga“ (društvo) nekaterim (!) poslancem (recte kandidatom) silno potrebna — to potrjujem tudi jez, toda s pristavkom, da jim ni mogla nič pomagati (exempla sunt odiosa). Pa — kaj bom še pisal o teh rečeh — saj ve „Novice“ mi vprihodnje ne boste več verjele, ker „premalo pazljivo gledam za („Sočine“ in „Slogine“) kulise“. Marionete v Goriškem slovensko-politiškem gledišči so preveč očitne, gospôda, in ni treba posebno ostrega „špeganja za kulise“. Samo Riccardini-a ***) ne vidijo in poznajo še vsi, kakor tudi ne poznajo pra-

*) To je najnovejši častni naslov „Noviškega dopisnika“ „iz Gorice“. Dodana sta mu pridevka „diplomat“ in „zastopnik vlade v slov. publicistiki. („Novice“ — pozor!)

**) Prosim, naj 2. vrednik „Soče“ to 1. vredniku raztolmači.

***) Riccardini slaven lastnik in regisseur ljudskega gledišča z marionetami; umrl letos v Vidmu.

Pis.

Pis.

Pis.

cega ogromnega oboroževanja samo proti oni državi, o kateri se je že predzadnjim letom govorilo, da ji žuga denarni polom. In res je tako, kajti pripravljajo se tudi druge države: Rumunija, Gracija, Angleška in celó Nemčija je neki obljubila postaviti ob Poljski meji stražo. V Rumuniji in Greciji so se dovolile velike denarne svote za vojskine potrebe, Angleška pa z vso energijo pripravlja strelivo, zbira vojake in popravlja ladije.

Največ dela ima pa gotovo Turčija, kajti izdeluje papirno vstavo, kakor jo imajo drugi Evropejski narodi, se zraven oborožuje in nabira prostovoljce povsodi, koder se časti Alah in Mahomed, njegov prerok.

Iz malega Hercegovinskega vstanka naredilo se je svetovno vprašanje. Ali tudi po mirni poti izbudilo je jugoslov. vprašanje vroče bitve, kajti razpravljalo se je v mnogih parlamentih, tako v Dunajskem, Peštanskem, v Berlinu in celó Španija se je izjavila, da nima volje trositi denarja in ljudi o zadevah, ki ji niso nič mar. Vidi se tedaj, da s premirjem nič kaj resno ne ravna, tudi iz tega, ker dozdej še niti demarkacijske meje določili niso, in to sosebno vsled tega, ker v začetnih sejah Turškega zastopnika še zraven ni bilo. Poleg tega pa nam časniki poročajo iz Hercegovine in Srbije, da se premirje večkrat prelomljuje, kajti Turški vojaki ne morajo pustiti svoje ciganske navade, da ne bi hodili ropat, ker se njim gotovo ne godi posebno dobro.

To občno zanimanje za Jugoslovane nam pa kaže, da je prišlo tudi to vprašanje enkrat na površje: ali je res vsoda Slovanov, da naj bodo vedni sužnji? Dolgo časa smo se že tolažili s prihodnostjo, s tisočletno prihodnostjo, kakor so menili nekateri, in zdaj imamo saj nekoliko opravičeno upanje, da se bode res obrnilo na bolje. Dolgo časa je že tlelo pri Ruskih Slovanih gorko sočutje do svojih južnih bratov; al počasno računajoča politika je branila, da reč ni vsplamenela prej, morebiti predno bi bila dozorela, ravna se po pregovoru, da se tudi počasi daleč pride. Ruski car je namreč govoril, da želi oprostiti Turške Slovane, ki so že siti Turških krutosti, in spoznavajo, da so tudi oni poklicani uživati človeške pravice. Žalostno je namreč, ako pomislimo, da so naši bratje skoro pet sto let robotovali Turškim divjakom, da so bili toliko časa tako rekoč mrtvi za človeštvo, kakor divjaki med plodonosnim drevjem zapadnih narodov Evropejskih.

Hvalevredno je toraj početje Rusije, ki hoče opravljati delo usmiljenega Samaritana nad Turško rajo. Dobro vé miroljubni Ruski car, da ni majhna nadloga za človeštvo; al vendar se je odločil za nj, ako ne bi bilo marveč drugače doseči, kar si želi, pričakovaje, da bode prelita kri rodila zlato cvetje svobode. Nasprotno pa se studi človeku, ako vidi, da oni narod, ki vživa, kakor sam pravi največo svobodo na svetu, „kramarski“ narod Angleški, nje ne privošči revnim Slovanom, trdé, da Turčija mora ostati nedotakljiva, nerazdeljiva, kakor do sedaj. Sebičnost in trgovska nevošljivost vodite njegovo politiko, katera je bila pa že tolikrat obsojena, da bi bilo nepotrebno o njej spregovoriti besedice. Angleži so namreč trgovski narod in imajo v rokah skoro vso trgovino na svetu; Carigrad pa, poglavitno mesto Turčije, ima tako lego, da je za kupčijo boljše imeti ne more, bojijo se toraj Angleži Rusov, da bi oni ne dobili Carigrada v roke, in njim s tem mestom prevzeli kupčijo, kajti že zdaj z vsemi sredstvi podpirajo svojo kupčijo v Aziji, vede, da so njim Rusi nevarni tekmeči. Naravno je toraj, da si iščejo povsodi zaveznikov; al težko bo kaka država tako neumna, da bi za nje vlekla stanje iz ognja. Toda osvojenja Carigrada se Angleži nimajo bati, kajti sam Ruski car je

dal častno besedo, da želi osvoboditi le Turške kristijane, ne pa osvojiti si Carigrad, in mi menimo, da častna carska beseda ni kar si bodi. Al Rusija ima tudi zaveznika pri samih Turških podložnikih. Kakor smo že omenili, se tudi Grška in Rumunija pripravljate na boj proti Turku. Že v začetku Srbskega boja je Milanov manifest vabil Grke in Rumune, naj se vdeležé boja; al nisti se ga vdeležile; zdaj pa, ko vidite, da se sveti zora svobode že dolgo tlačenim Slovanom, hočete se ti državi tudi osvoboditi višega gospodstva, dobro vedé, da zdaj je čas, kakoršnega ni še bilo poprej.

Iz dozdej rečenega se lahko previdi, da je dva-mesečno premirje velike važnosti v zgodovini jugoslovanski. Zdaj je čas, da posije solnce zlate svobode našim bratom, in videli bodo sovražniki slovanstva, da je tudi Slovan zmožen, da prevzame častno mesto med vsemi izobraženimi narodi. Od Rusije pa upamo, da se ne bode vznejeverila očitno izrečenim besedam, ampak da bode južnim Slovanom pripravila svobodo bodi-si z mirnim pogajanjem bodi-si, ako bode potreba, z mečem v roci.

Govor grofa Hohenwarta

v zbornici poslancev 14. in 17. novembra

o reformi politične uprave.

(Po stenografičnem zapisniku.)

(Dalje.)

Jaz se ne bodem drznil, imeti tukaj predavanja o tem postavodajalnem delu, a duh, kateri ga je narekoval, tendenco, katera ga prošinja, nahajam v nekem stavku prestolnega govora, s katerim se je pričel lanski Pruski deželni zbor, prav na kratko izražen, in ta stavek se osmelujem Vam naznaniti. Glasí se: „Nadaljna izpeljava notranje upravne reforme, dopolnitev uredbe za samoupravo občin bode Vam v tej sesiji dala obširno opraviti.“

Gospôda moja! vprašam Vas, ali današnjim odbo-rovim predlogom nasproti ta stavek ne vabi nekako k premišljanju: je li odbor zares na pravem poti? Jaz za svojo stran ne bi temu vprašanju pritrdil.

Mi Prusijo v marsičem posnemamo, kar bi morebiti boljše bilo, da ne bi storili; zakaj bi pa mi Prusije ravno v tem, kar ima v resnici izvrstnega — v naredbah svoje notranje uprave — ne posnemali in v nasprotju z vsemi izobraženimi narodi hrepeneli po tako žalostni originalnosti, kakor jo nasvetuje odbor? (Dobro-klici.) Ako bi pa, gospôda moja, nauki teorije, na katere sem se drznil pokazati, — ako bi izgledi prakse ne zadostovali, Vas odvracati od sprejetja odborovih predlogov, vendar bi jaz zahteval, da se stvar pred vsem še s tretjega stališča, namreč s finančnega presodi.

Po namerah odborovih naj bi se v vsakem sodnijskem okraju postavil političen uradnik. Po vseh v državnem zboru zastopanih kraljestvih in deželah imamo 325 okrajnih glavarstev in 826 okrajnih sodnij. Treba bi po takem bilo po intenciji odborovi nič manj kot 500 uradnikov na novo postaviti.

Kakor je to že samo po sebi lepo število, vendar bi še nikakor ne zadostovalo, kajti, ako odbor v svojem drugem članku pomnoženje osebstva pri okrajnih glavarstvih izrečno izključuje, je gotovo pozabil to, kar je opomnil v prvem premišljevanji. Tamkaj se govori, da okrajna glavarstva s svojim pičlim osebdom že zdaj ne morejo zmagovati le njim pripadajočih opravil. Ako se jim pa odkaže nov in še obširnejši delokrog, kakor bi ga tudi po odborovih predlogih vsaj v onih sodnijskih okrajih, v katerih imajo svoje sedeže, na vsak

način morala sprejeti, izvirala bi iz tega neogibna dolednost, da bi tudi okrajna glavarstva ne mogla pogrešati pomnožitve osobstva. Ko bi pa se hotelo ugovarjati, ta pomnožitev bi lahko izostala zaradi tega, ker bi po deželi razpostavljeni komisarji s svojo delavnostjo zelo zljajševali nalogo okrajnih glavarstev, osmelujem se, temu nasproti, postaviti določno trditev, da bi se to olajšanje komaj čutilo, in bi ga presezala na vsak način opravila taka, katera bi taki razpostavljeni komisarji s svojo samo eksistenco prizadevali okrajnim glavarstvom. (Klici: resnično!)

Odbor, se vé, kaže na to, da bi ti razpostavljeni komisarji največji del tako zvane vnanje službe okrajnih glavarstev prevzeti mogli. Al jaz zelo dvomim, da bi se našlo tako število uradnikov, ki bi poleg obširnega delokroga, katerega jim naklada odborov predlog, še znamenit del okrajno-glavarskih opravil mogli prevzeti. Ako bi se pa to vendar zgodilo, kakošen bi bil vsega tega nasledek? Nikakoršen drug nego ta, da bi okrajna glavarstva, katera bi imela v prihodnje biti prava okrajna gospódka, svojim okrajem postala popolnem tuja. Od kod naj bi si pridobivali poznanje ljudi, pohoštev, potreb in želj okraja, ako se jim popolnoma odtegne zunanja služba ter se zapirajo med svoje štiri pisarniške stene? Že zdaj se toži, da okrajna glavarstva premalo gledajo na svoje oči, a zdaj se jim hoče vzeti še to malo samostojnosti!

Naj vidi v tem izboljšanje politične uprave, komur je drago, jaz le vidim izpridenje in sicer prav znamenito izpridenje.

A izcimila se bode še druga napaka, ako se na ta način pri političnih gosposkah, katerim ni nikdar in ne sme nikdar veljati juridični temeljni stavek: „quod non est in actis, non est in mundo“ (kar ni v zapisnikih, tega ni na sveti) pregled predmeta in instrukcija dejanja pred sklepom o njih loči. Devetkrat med desetimi slučaji bode razsojujoči uradnik našel, da so ti pregledi nepopolni (klici: resnično!), da ravno ta ali ona okolnost, na katero hoče opirati svojo razsodbo, po preiskujočem uradniku ni zaznamovana bila. Po vsem tedaj, gospôda moja, nova preiskovanja, nova nadlegovanja ljudstva, morebiti tudi njihove mošnje (klici: prav dobro!), nove pisarije, — tedaj iznova izpridenje uprave.

Ako zatoraj iz teh vzrokov izročitev važnejšega dela okrajno-glavarskega poslovanja razpostavljenim komisarjem ni mogoča, odpada tako olajšanje okrajnim glavarstvom, o katerem se je trdilo, in pokaže se zopet potreba, tudi okrajna glavarstva z obilnišim osebštvom preskrbeti. Jaz tedaj ne dvomim, da bi za izvršitev odborovih sklepov ne bilo 500, temveč najmanj 800 uradnikov potrebno, to je, enega uradnika za vsak sodnijski okraj.

Ne bodem se spuščal dalje v to, da takošno pomnoženje osobstva in opravil v prvi vrsti neizogibno ne bi bilo brez vpljiva na postavljanje osobstva viših instanc; hotel sem le vzeti za podlogo število 800 uradnikov ne le plačevati, temveč da bodo najbrž morali dobiti tudi stanovanje, vsakako pa pisarne in da bode treba jih jemati v najem, jih kuriti, svečavo dajati ter vedno oskrbovati z vsemi potrebnimi stvarmi; ti po deželi razpostavljeni uradniki morali bi dalje imeti najmanj enega dninarja in služabnika ali pa bi se jim morale dajati primerne priklade, kajti ako sploh hočejo biti izvrševalni organi, se nikakor ne more tirjati od njih, da bi vse sami pisali, ali boljše rečeno, prepisovali, da bi si pisarno sami kurili in snažili in prenašali pisma ter opravljali še druga službena opravila.

Deníte sedaj vse drugo na stran, kar bi še potreba bilo poleg tega, namreč popotne priklade plačila in pod-

pore, pokojnino, oskrbovanje vdóv in sirot, in preračunajte po meni navedene stroške prav po nizki meri in videli boste, da stroški te nove uredbe z 1½ do 2 milijona niso previsoko cenjeni. (Klici: čujte!)

To se vé, da ni mnogo za tako obširno državo kakor je Avstrija; a gospôda moja, sila veliko je za državo, katere proračun kaže primanjka ve 30 milijonov, in kdo bi po takem mogel odgovornost na-se vzeti, ako se izdaje denar brez namena ali še zelo zoper namene. Že v lanski debati o proračunu so gospod finančni minister kakor tudi mnogi gospodje govorniki sl. zbornice povdarjali, da se upravni stroški nekaj let sem vedno množijo. Počenši z državno-pravnimi prekucijami leta 1867. in z ločitvijo sodnije od uprave do najnovejše organizacije upravnega sodišča, so se naši upravni troški kakor po vrvi tako hitro množili, da se proti njim rezultati malenkostne varčnosti, kažeče se vsako leto pri debati o proračunu, popolnem skrijejo, čeravno se je jelo posluževati nekega zelo sumnega sredstva, kajti namestu da bi bil minister odgovoren za vrzeli v svojem upravnem in uradniškem organizmu, se nasprotno še sili, puščati prav mnogo takih vrzeli, da si tako napravi izhode, in more izhajati s svojim proračunom. In zdaj se je zopet stavil predlog, katerega prva in neposrednja posledica bilo bi znamenito povikšanje naših upravnih troškov. Gospôda moja! kam bode to pripeljalo? Ali ne bi zadostovali ti finančni pomisliki, dati slovó sistemi, ki vodi do takih rezultatov, pa resno poskusiti, da se prestvari naš upravni organizem po drugem principu, kateri bi bil vsaj nekoliko sposoben olajšati skrb Avstrijskemu finančnemu ministru, pa tudi težka davkova bremena Avstrijskemu ljudstvu. (Klici na desni: prav dobro! Dobro!) (Konec prihodnjič.)

Naši dopisi.

Iz Trsta 2. dec. *) — Volitve v Tržaški mestni in deželni zbor ne spadajo nič kaj dobro za „zmerno“ stranko. Dosedaj volila sta dva razreda: 4. in 3. V 4. so zmagali „Progressovci“ z ogromno večino, in v 3., kjer volijo tudi vsi uradniki, spravila je konservativna stranka komaj 6 svojih kandidatov. Da ste obe stranki vse moči napeli, da bi zmago dosegli, to se že samo ob sebi razume. Med one „morette“ in „cagnotte“, kakor vladni časniki agitatorje „Progressove“ stranke imenujejo, spada tudi neki učitelj Tržaške okolice, katerega je bil že „Sl. Narod“ zavaljo njegovega agitovanja za „Progressovo“ stranko nekoliko po prstih okrcal. Sicer se je hotlo to človeče nekoliko opravičiti v omenjenem listu, a kako se je opravičilo?! Tega vendar oni gospodine ne bode tajil, da se ni v nedeljo 26. novembra po vsej okolici od učitelja do učitelja v kočiji vozil (zakaj? bo tudi on vedel). Da se na svoje stroške ni okoli vozil in da se ni vozil na sprehod samo zavaljo „dolzega časa“, no, to menda je jasno kot beli dan. Najbolj čudna je pa ta prikazen za to, ker se je on do sedaj zmirom narodnjaka hlinil, v vse zборе Tržaških narodnjakov zahajal itd. — s kakošnim namenom, to je sedaj pred svetom odkril. Ker bode pa ta gospod v kratkem premeščen, mu prebivalci onega okraja, kjer ga zgubé, iz srca lahko voščijo „srečen pot“, in „dober tek onim, kjer ga dobé!“ No, v. Andrej, da

V Gorici 3. dec. — Pretekli četrtek (30. novembra) zvečer sem prejel iz Sežane ta le telegram: „Vaša „Noviška“ načela — naša. H godu: „Na mnogaja leta“!“ — Podpisanih je šest narodnih veljakov (po

*) Hvala lepa! Prosimo večkrat kaj.

sabo vedno narodne slovenske barve. Rod se mi je zdel povsod čvrst, lepo raščen. Kakor sem se pozneje prepričal, so Beli Kranjci tudi res pravi Kranjci, ne le po čvrsti postavi, ampak tudi po bistrem umu; zato so pa tudi zdravo jedro naroda slovenskega — vstric našim Gorencem.

Jupiter pa, do katerega so Rimljani toliko zaupanje imeli, se je ta dan meni sovražnega skazal. Komaj sem bil namreč dobro uro od Metlike, že začne liti z neba, vsuje se ploha ná-me, da sem vkljub dežnika v hipu ves premočen; skoro ni več že suhe niti na meni in nobene hiše blizo. Da bi prišel pod varnejšo streho, kakor je moja „marela“, stopam hitreje, tako da mi nagla hoja žene pot iz života. Na ta način dospem zunaj in znotraj popolnoma premočen v Lokvice ter stopim v gostilnico, da bi se nekoliko posušil in čakal vremena. Gostilničarju, ki je tudi župan in bolj izobražen mož, sem bil koj znanec, ko sem mu povedal svoje ime, spustiva se v pogovor in tako mi je čas pretekel prav prijetno do tje, ko je dež nehal in sem se bil jaz vsaj površno posušil. In zopet se napravim na pot in se pomikam po Gorjancih više in više. Tako pridem do Suhorja, zeló prijaznega kraja.

(Dalje prihodnjič.)

Govor grofa Hohenwarta

v zbornici poslancev 14. in 17. novembra

o reformi politične uprave.

(Po stenografičnem zapisniku.)

(Dalje.)

Predlogi odbora, gospôda moja, dali bi pa tudi marsikaj družega še pomisliti. Naj omenim le nekaj. Prevažno bi nam bilo preiskavati, kako bi se to novo koló pridjalo že obstoječemu organizmu, na kakošen način bi razpostavljeni komisarji sebi izročeno jerobstvo nad občinami izvrševali in kakošen vpliv bi to imelo na naše občinsko življenje. Zanimivo bi gotovo bilo, da se spominjamo skušinj, katere smo že imeli s takimi razpostavljenimi uradniki, in morebiti bi ne bilo manj zanimivo izvedeti, odkod meni odbor rekrutirati ta novi uradniški batalijon, ker zaradi pomanjkanja naraščaja že zdaj ni več moči, da bi se dozda sistemizirane službe mogle vse oddati.

Vendar, gospôda moja! Bojim se, da bi ravno tako vtrudil Vašo potrpežljivost kakor svoja pljuča, ako bi odborove predloge na vse te strani hotel pojasnovati. Se vé, in to dobro čutim, da se mi bode reklo: „Res, odborovi predlogi so prav slabi; al samo kritikovati jih, ne pomaga mnogo; kaj veš ti postaviti boljšega na to mesto?“

No, gospôda moja! Ne menim sicer, da bil bi to res pravi moj nálog; a če tudi morebiti njegove meje prestopim, bodem poskusil, dati odgovor tem vprašanjem.

Pred vsem si dovoljujem opomniti, naj se od reforme politične uprave preveč ne tirja in od nje ne pričakuje, kar sama sebi storiti ne more. Le ako imamo jasno pred očmi meje tega, kar se doseči dá, se bomo obvarovali prihodnjih prevar.

Toži se, da se med ljudstvom razširja surovost in divjost, da se ljudje upirajo postavam in gospóskam, da se godé hudobije in prestopki zoper javno pravico, zoper varnost osebe in imovine itd., in jaz menim, da prav te tožbe so vzbudile željo po reformi politične uprave tako splošno in s tako silo. Vendar, gospôda moja, teh napák ne bode môgla nobena, tudi dobro organizirana uprava sama odstraniti

(klici: prav dobro!) in zeló milovati bi jaz moral zlasti one, ki morebiti menijo, da mnogobrojna četa policijskih komisarjev môgla bi priti napakam v okom. (Dobro! na desni.)

Žalostnih teh prikazih ni kriva sama pomanjkljivost naših upravnih uredob, ampak krive so splošne namére sedanjega časa, — cilji, za katerimi hrepení, in pa sredstva, s katerimi jih hoče doseči. (Živahni dobroklici na desni.) Vse to mora drugače biti; potem pridemo na boljše stanje.

Ako povsod vidimo napenjati vse moči v to, da bi se gazile v prah svetinje prej človeštvu vzvišene in častivredne (dobro! na desni), ako se vera v Božjo in človeško avtoriteto ljudstvu razlaga kot vraža — in to, gospôda moja, je pač nálog, katerega si je, kakor se vidi, postavilo z malo častnimi izjemami naše sedanje časnikarstvo. (Klici na desni: prav dobro! Veselost na levici.) Ako se z eno besedo skuša vse razdreti, kar štejemo med idealna dobra in se le materijalni interesi smatrajo kot edini dosege vredni cilj in konec ter je le moč in surova sila oni malik, pred katerim vse na kolenih leži (klici na desni: prav dobro!), potem, gospôda moja, se pač ni čuditi, ako se prijemlje surovost in divjost ljudstva, in ako potem tudi ljudstvo, iskajoč le svoje materijalne interese, jih skuša doseči s silo ali z zločinstvi. (Dobro! dobro! na desni.) Kako morete pričakovati, da je ljudstvo zavzeto za pravico in za spoštovanje postave, ko čedalje bolj vidi, kaj veljá pravica, postava, pogodba dandanes onim, ki jih imenujemo visoko gospôdo! (Dobro! dobro! na desni.) Glas, gospôda moja, ki se je vzbudil v teh višjih krogih, odmeva v ljudstvu. (Klici na desni: prav dobro!) Ali smemo morebiti pričakovati ravno v spodnjih krogih ljudstva posebno spoštovanje tujega premoženja, ako se spominjamo prikazni, katere je žalostni polóm leta 1873. ravno v višjih krogih nam tako obilo postavil pred oči? (Dobro! na desni.)

Kar sem tu le površno opomnil, ne bodem dalje razpeljaval. Lahko je izpoznati, kje je korenina zlega, — kje tedaj se mora tudi pričeti z ozdravljenjem. In le s temi pogoji bode dobro organizirana uprava zdravilni proces podpirati in pospeševati mogla.

V ta namen moram pa pred vsem postaviti dve glavni tirjati do vprave bodočnosti. Kakor so nas primorale okolnosti, braniti državo pred nevarnostmi, katere jej preté od zunaj, z vpeljavo splošne vojne dolžnosti, ravno tako moramo na boj zoper nevarnosti, ki nam preté domá, sklicati vse ljudstvo pod orožje. Postaviti moramo svojo novo organizacijo — in to je prva moja že prej razpravljana tirjatev — na dobro premišljeno sistemo samouprave, katera edina je sposobna, dvigniti razum za pravico v ljudstvu in razširati prepričanje o potrebi trdnega pravnega redú med njim.

Uprava mora dalje — in s tem zaznamujem drugo svojo tirjatev — zopet povzdignjena biti do svojega pravega namena. Ne sme biti le dekla politiki; njene lastne namere morajo jej biti vedno najprve (klici na desni: prav res!) in kakor pošilja Bog svoje solnce, da enakomerno ogreva dobre in hudobne, tako naj bi tudi uprava, brez strankarskih spletek, enakomerno vsem delila svoje dragocene darove. Dobro vem, gospôda moja, da je to ideal, kateri se dosega v resnici le zeló nepopolno, in izpoznavam istinitost onih besed, katere je nek soud sedanje vlade pred daljšim časom govoril v drugi zbornici državnega zbora, da se namreč ona nepristranost uprave, ki jo je nam dajala absolutna država, v ustavni državi z njenimi različnimi strankami nikdar popolnem doseči ne more.

Jako zadovoljin bodem tedaj, ako se bode videl le pošten trud, temu idealu vsaj kolikor mogoče se bližati in da se bode vedno imelo pred očmi načelo, da dobra uprava je dolžnost vlade, a ne morebiti le plačilo posebnih zaslug. (Dobro! na desni.)

Toda, gospôda moja, s samo nepristranostjo uprave bi moja tirjatev še nikakor ne bila zadovoljena, zato je treba še več. Mora se namreč na upravi obračati zopet ona popolna in neprestana skrb, katero je vživala v prejšnjih časih, katere pa sedaj, žalibože, pogreša. V podporo svojih besedí bi lahko naštel marsikaj, a, gospôda moja, to navlašč opustim, ker nočem žaliti nobene strani.

Le neke sploh znane okolnosti se še osmelujem opomniti, ker se mi zdi značajna za mero skrbljivosti, ki se dandanes naklanja upravi. Naravno je, da, kolikor dalje je segla izobraženost v kaki deželi, kolikor različnejši in bolj navskrižni postajajo interesi ljudstva, toliko težja mora postajati tudi uprava sama in toliko ostrejša potreba, da oni možje, kateri so poklicani voditi upravo, tej svoji nalogi posvečujejo vso in neprestano svojo delavnost. Ne more tedaj ostati brez škodljivih nasledkov za upravo, akoravno taki možje, kakor smo že večkrat videli in še vidimo, včasí komaj par mesecev v letu morejo zadostovati svoji službeni nalogi, ker celih pet mesecev morajo pomnoževati vladno stranko v tej zbornici, ostale dva ali tri mesece imajo opraviti z legislativnimi deli deželnih zborov, in slednjič vendar tudi potrebujejo okrepčave, brez katere ne morejo obstati tisti, ki so obloženi z duševnim delom in z odgovornostjo. (Veselost in dobro! na desni.)

Kjer vidimo take prikazni, ondi se ne more trditi, da se obrača kaka posebna skrb na upravo, marveč so temu ravno nasprotni dokaz, — dokaz, kateri je že marsikom brez obzira na njega politično stališče vzbudil željo, naj bi se vendar skazovala upravi ona skrb, brez katere nikakor ne more obstati.

No, gospôda moja, akoodobrite obe ti moji tirjatvi in ako se bode izpolnovali, potem bode treba vprašati dalje: kako bi se dal princip samouprave dejansko vpeljati v naš organizem?

Menim, da se bode tu pred vsem treba držati načela, da vsa politična uprava izvira iz državne oblasti, — da vlada ima ravno tako pravico, kakor tudi dolžnost do nje, in da se tedaj vlada ne more oprostiti odgovornosti o tem pod nikakim pogojem. Razloček v poslovanji politične uprave, ki se je naredil pri županstvih med samostojnim in izročenim področjem in ki se je proglasil v nesrečni postavi od 5. marca leta 1862., se iz znanstvenega stališča ne dá zagovarjati, pa tudi, kakor je pokazala izkušnja, za praktično rabo nič ne velja.

Vsaka delavnost samoupravnih organov v predmetih politične uprave mora jim biti le od države izročena. Da se je preziralo to načelo, je po moji misli glavni vzrok, da je morala nesrečna biti pri nas poskušnja samouprave. Ako se pa držimo tega načela in njega nasledkov, potem, gospôda moja, bode mogoče, samoupravi dati najobširnejše področje, ker v tem, da vlada ima pravico in dolžnost povsod, kjer je potreba, seči vmes, leži popolno in zadostno sredstvo, da se popravi, kar so občine napak naročile. Šlo bode potem za to, osnovati politične upravne gospôske tako, da boste pri njih imeli samouprava kakor tudi državna kontrola primeren prostor za svoje delovanje.

Že iz rečenega se razvidi, da je nemogoč daljni obstanek dveh deželnih gospôsk, kakor ji imamo sedaj v deželni vladi in deželnem odboru, od

katerih una državno avtoriteto zelo nepopolno predstavlja, ta pa je podoba samovlade, katera ničesa ne more izvršiti. (Klici na desni: prav dobro! dobro!)

Vsa deželna uprava mora biti po moji misli združena v rokah vladnega načelnika in od njega vodjene deželne vlade. Le na tak način, gospôda moja, bode moč, odstraniti grozno škodljivi dualizem pri upravi; samo tako bode mogla zopet dobiti uprava edinost, moč, hitrost, in to so glavne kreposti dobre uprave.

V tem vidim jaz najprvo in najsilnejšo potrebo, katera, ako se jej zadostuje, bode sama že mnogo izboljšana, in katera, ako se jej ne zadostuje, bode ovirala vsako resnično izboljšanje. Na vsak način se bode morala potem ta najviša upravna gosposka tudi drugače osnovati, nego je to sedaj. Sprejemala ne bode v-se samo elementov, ali, morebiti boljše rečeno, najviših zastopnikov samouprave, temveč bode morala dati tudi zadostilno poročstvo, da je njim njih delokrog zagotovljen in omejen le po odgovornosti vlade za upravo.

In tako poročstvo naj bi se po mojih mislih manj iskalo v številu zastopnikov samouprave, marveč naj bi se dajalo s tem, da se stori vladni načelnik za svoje delovanje o deželnih zadevah in osobito za izpeljavo postav, ki jih je sklenil deželni zbor, odgovoren deželnemu zboru. (Dobro! dobro!)

Po tem potu bi dosegli tudi še drugo prevažno svrhu, da bi sklepi najvišje deželne gospôske bili vselej tudi izpeljivi in bila bi potem deželnemu postavodajstvu zagotovljena izpeljava njegovih sklepov po popolnoma ustavnih pravilih, kar se zdaj ne godí, ker ima vladni načelnik eksekutivo, a največkrat nikakega vpliva na stvarjenje deželnih postav, tedaj tudi nikake odgovornosti, deželni odbor pa ima odgovornost, a nikake eksekutive. (Dobro! dobro! na desni.)

(Ker omedlevica napade grofa Hohenwarta, je moral pretrgati danes svoj govor, ter ga dovršiti še le prihodnjič.) (Kon. prih.)

Mnogovrstne novice.

* *Turki in Rusi pripravljajo si za boj na morji tiste strašanske mašine, ki jim je torpedo ime. Ker marsikateremu bralcu utegne neznano biti, kaj je torpedo, naj jim na kratko povemo, kaj so torpedi in od kod njihovo ime.*

Torpedo je podvodna mašina, ki ima strašansko moč, ladije na morji, ki se je dotaknejo, tako silovito razdjati in pokončati, da so jej ime „peklenške mašine“ dali, češ, da jo je sam hudič iznašel. Dobila je pa ta mašina ime po neki pomorski ribi, ki se latinsko zove torpedo (slovensko „električna skat“, nemško „Zitterrochen“) in ki ima med glavo in med velikimi plošnatimi prsnimi plavutami nek poseben orgán, ki pripravlja elektriko, s katero ono, kar se ribi približa in se je dotakne, udari tako, da se hudo pretrese. Kar pri tej pomorski ribi elektrika dela, dela pri pomorski mašini smodnik (strelni prah), s katerim je velika železna in okroglasta jaštica (pušica) napolnjena, katero pod vodo v morji tako nastavijo, da če ladija jadra čez njo in se je dotakne, se razpoči s tako grozno močjo, da raznese ladijo na drobne kose. — S temi mašinami se zdaj Turki in Rusi pripravljajo na boj tudi na morji. Ne davno so na gornjem Bosporu Turki poskusili torpedo, 4½ čevlja dolg in 2½ čevlja v premirji, narejen iz kovaškega železa debelosti ½ palca, in napol-

ga znanega obraza. Pač! Tam med vrati gostilnice „zur Sonne“ zagledam znan obraz kletarice, ki je bila nekdanj v Ljubljanski čitalnici. „Ravno prav, žejen sem, tedaj le noter, morda še vrh tega zvem po natakariči za hiše in ljudi, katerih hočem poiskati.“ Od natakariče, ki mi postreže s prav dobrim pivom, zvem, da sem slučajno zašel v kazino, kjer je slovenska govorica strogo prepovedana, — tedaj v jamo levov. Zato se požurim, da izpraznim svoj kozarec, potem pa bežim iz glasovite hiše ter po pojasnilih, katere sem od kletarice dobil, grem najprvo na pošto po pisma, ki so me tu čakala, potem pa proti čitalnici, katero sem pa našel še le, ko mi jo znanec, profesor, na katerega naletim, s prstom pokaže, za kar sem mu še danes hvaležen, ker bi je bil sicer morda še dolgo dolgo iskal.

Čitalnica ali „narodni dom“ je lepo poslopje, in ko bo dodelano, morda najlepše v mestu; le škoda, da ni na večem in bolj očitnem prostoru. Dozdaj je dodelano še le pri tleh, tako, da ima čitalnica v njem majhno sobo in gostilničar nekaj prostorij. Veliko ne manjka, da bo hiša popolnem dodelana, a ker so novci zdaj bele vrane, bil bi odbor, ki se je pri podvzetji največ zanašal na pomoč vseh družih Slovencev, zdaj še zmirom v hudih zadregah, ako bi dva odlična rodoljuba mu ne bila na pomoč. V bralni sobi najdem pri mizi gosp. profesorja Trdino zamaknjenega v časnike, katerih je po mizi kakih 15, večidel slovanskih. Po pozdravu in kratkem pomenkovanju se napotim dalje, iskat si v gostilnici Rozmanovi stanišča. Ker sem iz Novega mesta odrinil še le tretji dan, naj častitim bralcem malo obširneje popišem mesto, kakoršno se je meni zdelo.

Znano je, da so pri zadnjih volitvah za mestno starešinstvo narodnjaki propadli in tako je dobilo mesto nemčurskega župana. Ker nemčurji trdijo, da le oni so vneti za napredek v vsakem obziru, zato sem mislil, da bom v Novem mestu našel vse v rajski lepoti, ulice, ceste, trge, vodnjake, tlak, kanale, sploh vse, za kar ima skrbeti mestno starešinstvo. Kako sem se tedaj zavzel, ko stopim v mesto in po nekaterih krajih najdem le pičel sled nekdanjega tlaka, po družih pa celó sledú ne, pač pa očitne dokaze, da si o dežji voda po ulicah stezé in celó struge dela. O žlebi pod strehami tudi ni mnogo govoriti, posebno bolj v kraji mesta ne, in kanal imajo dozda samo eden. In vendar je mesto sedež okrajnega glavarstva, okrajne deželne sodnije, vojaške komande, realne gimnazije, stolnega kapiteljna itd. Da je to v vrsti drugo mesto v deželi naši, tega bi po vnanjem nihče ne pričakoval, ne razumel bi celó nemčurjev, na kaj smejo ponosni biti. Da je tudi ponočna svečava bila vsaj ta pot taka, kakor v Ljubljani takrat, kedar mesec v pratiki stoji, temu se po vsem, kar sem v mestu videl, nikakor nisem več čudil.

(Dal. prih.)

Pogled v današnje čase.

Kaj je bolje: beračiti ali krasti?

„Politik“ pripoveduje, da 7. dne t. m. je fajmošter iz K. proti 10. uri zvečer iz Solopiškega (okraja Kutnegorskega na Českem) šel domú. Med potjo se mu pridruži neznan človek, mu spoštljivo poljubi roko in ga vpraša: gospod! kaj je bolje: beračiti ali krasti?

Gospod fajmošter, ki ga ni bila volja, s sumljivim človekom v samoti spuščati se v razgovor in mu odgovarjati na vprašanje, reče mu, naj gré svojo pot. Al on se ne dá odvrniti in začne fajmoštru razkladati, da je vsakako bolje beračiti kakor krasti, in potem prosi fajmoštra, naj sleče suknjo svojo in mu jo dá. V samoti in ponoči napadenemu gospodu ni kazalo dru-

zega nego suknjo sleči in jo potepuhu dati. Al s tem bandit ni bil še zadovoljen. Prosi fajmoštra še za podjopič (vêst), uro in zlato verižico. Fajmošter, ki je videl, s kom ima opraviti, mu tudi to dá. Al ropar tudi še s tem ni bil zadovoljen; prosi fajmoštra še za hlače in škornje, in še le potem, ko se mu je ta „prošnja“ izpolnila, pobegne jo dalje. Popolnoma oropani gospod je moral potem še celo uro dalje v sami srajci domú iti.

Do zdaj — pravi „Politik“ — ni še policija zasledila roparja po novi šegi.

Politične stvari.

Govor grofa Hohenwarta

v zbornici poslancev 14. in 17. novembra

o reformi politične uprave.

(Po stenografičnem zapisniku.)

(Konec)

Že zadnjič sem govoril o uredbi deželnih gospósk, a zdaj me pripelje beseda do nižjih uradnih, do eksekutivnih gospósk, in po takem moram ob enem tudi občine (županstva) vzeti kot predmet svojemu obravnavanju. Jaz po vsem mislim, da naše občine ne mogó zadostilno izpolnovati njim naloženih dolžnosti in ne dozdeva se mi potrebno, da bi to dokazoval na dolgo in široko, ker, kakor menim, so ravno v tej točki misli precej edine.

Povdaril bi rad le eno stvar. Gotovo bi se našim občinam delala krivica, ako bi se jim to očitalo. Enake prikazni kakor pri nas so videle se tudi v vseh drugih državah in dozda se ni posrečilo še nobeni večji državi, samoupravo zidati na občine.

Ni nam tedaj treba pričakovati — vsaj ne za bližnji čas — da bi se te dejanske okoliščnosti kaj izpremenile. A iz tega še nikakor ne morem sklepati, kakor odbor, da bi se namreč oni delokrog, katerega ne more izpolnovati občina, moral sedaj napolnovati z državnimi gospóskami; nasprotno se mi vidi potrebnejše, da se na mesto, občinam v političnem organizmu odmerjeno, mora postaviti sposobnejši zastopnik samouprave, in takega najti se mi ne zdi tako težko, ker je v davkarskem in sodnijskem okraji že starodavna razdelitev, katera bi morebiti z nekaterimi, novejšemu času potrebnimi preuredbami namenu popolnem zadostovala.

Gotovo je čudovita prikazen to, da vlada edinost v nazorih, da naše občine pri svojem omejenem teritorialnem obsegu nimajo dovolj duševnih in financijelnih moči, ustanoviti si primerno samoupravo, a da so navzlic temu se vedno napenjale vse moči, da bi občina postala nositeljica samouprave in bi se jej po umeteljni poti dali oni pogoji, katerih nima. Bolj naravno bi se mi zdelo namestu tega brezvspešnega truda, da bi se občine primerile zahtevam upravnih naprav, in bi se nastopila nasprotna pot ter bi se upravne naprave obstoječim okolišnostim ugodno predrugačile. (Dobro! dobro! na desni.)

To je ravno ista pot, katero so nastopile tudi druge države, katera je na pr. Angliji po marsikateri izpodletéli poskušnji grofije, na Pruskem pa okraje dala voliti za nositelje samouprave. Ako bi se tudi pri nas nastopila ta pot, menim, da bi utegnil prevzeti ta nálog davkarski ali sodnijski okraj, in to se mi uvidi tem pripravnjejše, ker spada isti okraj ob enem v okrožje najnižje upravne gosposke, zato bi se tudi tam enako dali združiti državni in avtonomni organi v eno telo, kakor sem drznil se opomniti to za deželne vlade. Taka sistema bi imela mnogo koristi. Občine bi, ako se ne silijo v to, za kar niso in za kar nimajo sposobnosti,

ostajale le pri svoji pravi nalogi gospodarstvene samouprave, gojile bi in vzdržavale lokalne uredbe in naprave, vdeleževale bi se pa nalog politične uprave k večjemu le toliko, kakor na primer hišni oče za ožji krog družine svoje. Gospóskina samouprava bi pa položena bila na ramena, katera bi jo lahko nosila. V okraju bomo našli potrebnih duševnih in finančnih moči, katerih zastoj iščemo v majhnih soseskah. Umeteljna in zatorej neprimerna okrajna glavarstva bi se potem odstranila, in ako bi se upravna opravila nazaj dala davkarskim ali sodnijskim okrajem, bi ljudstvu bliže bile prve instance, in to bi se lahko zgodilo brez ali le z malim številom pomnoženih uradnikov. Vsa administracija bi postala tako mnogo lažja in z manjšim delom obložena samouprava in državno nadzorstvo nad njo prišlo bi do svoje popolne veljave.

To, gospóda moja, bil bi nekak vzor, katerega sem si vstvaril jaz o reformi politične uprave, in katerega se mi je potrebno zdelo Vam razodeti, da se ne izpostavim očitaniu zgolj jalove kritike. Nikakor pa ne mislim, da je to kaj popolnega in tacega, kar se ne more popraviti, al ne potrebuje poprave, tudi ne tajim, da moj obris ima še mnogo in velikih pomanjkljivosti, a naša današnja naloga mora obstajati le v tem, da pojasnimo nekatera glavna pravila prihodnje uredbe, da bi jih pa izdelali v popolnem programu, ne more biti nikdar in nikoli naš nalog; menim celó, da bi morebiti napaka bila, tej nálogi že danes postavljati ožje meje, ker se dá rešiti po zeló različnem načinu. Velika je in težavna ta naloga, a do cela sem prepričan, da se bode po skupnem delovanju mnogih odličnih moči, katere ima politična uprava na razpolaganje, dala tudi popolnem primerno rešiti, ako se bode to sploh resno in odločno rešiti hotelo.

Ostaje mi le še, da izpregovorim par besed o drugi stvari, katera se sicer ne tiče tega vprašanja, vendar pa zadeva težave, umeteljno združene z njim, in o katerih ne morem molčati, ker se tudi v poročilu odborov povdarjajo.

To je med državnim zborom in deželnimi zbori razdeljena kompetencija, katera prav za prav nobenemu teh zborov ne dovoljuje, obravnavati vprašanje s primernim načinom. V tem obstoji, kar se ne sme prezreti, najostrejša kritika naše ustave. Ako namreč med mnogimi postavodajnimi zbori nimamo niti enega, kateri bi opravičen bil pri tako silnem važnem vprašanju izreči odločilno besedo, je to najboljši dokaz, da ta ustava našim potrebam vendar nikakor dovolj ne zadostuje. A težava, za katero gre tukaj, ne izvira zgolj iz ustavnih določil kompetencije, temveč in morebiti še bolj iz izlaganja, katero je tem določilom dozdej dajal državni zbor. Odbor opominja v poročilu, da spada organizacija političnih gospósk v neovržno kompetencijo državnega zbora. Jaz pa menim, gospóda moja, da je vedno dobro, ako se pri takih ustavnih določbah ima ozir na besede ustavnega pisma, in tu berem v temeljni postavi o državnem zastopu, da v kompetencijo državnega zbora spada postavodajstvo o osnovnih načrtih organizacije sodnijskih in upravnih gospósk. Ako pa se je beseda „osnovni načrti“ nasproti navadnemu kakor jurističnemu pomenu dozdej tolmačila ne samo v tem slučaju, temveč tudi v drugih enakih slučajih, to, gospóda moja, vendar ni nikaka postava, ampak zgolj le „usus“, morebiti „abusus“, kateri se lahko opusti vsak trenutek.

Ako bi sl. zbornica pojmu „osnovni načrti“ postavila najožjo mejo, ob enem pa se prepustila organizacija gospósk v posamesnih deželah vladi s porazumljenjem z dotičnimi deželnimi zbori, bila bi ta težava najbrž precej odstranjena.

Se ve, da privrženci stroge centralizacije bodo obraz zakrili zaradi tacega napada na edinstvo uprave. No, gospóda moja, že v prvem delu svojega govora sem povedal, kaj umejem jaz pod edinstvom uprave in kako visoko jo cenim. V smislu pa, kakor bi se tu rabila ta beseda, zdi se mi, da bila bi le ena tistih nastavnih besed, ki ima vpliv na mnogobrojne strankarje, ki ravno potrebujejo take besede, da vedó, zakaj se za kako stvar tako silno poganjajo. Ako premišljam po vrsti različne države in zapazim, da nobena večih držav v vseh svojih delih nima enake organizacije, — da je Avstrija do najnovejših dni tudi ni imela, — da Pruska ravno zdaj vpeljava novo organizacijo tudi le za en del svojih pokrajin, in da vendar za tega del nobena teh držav svoje vnanje moči ali svojega notranjega blagostanja niti najmanj ni izgubila, vsiluje se mi nehoté misel, da imajo morebiti vendar prav oni učenci državnega prava, ki trdijo, da le države volja mora biti edinostna in potem sme tudi v različnih delih države po različnih organih se izvrševati. (Dobro! na desni.)

V istini menim, gospóda moja, da bi Avstrija ničesa ne stavila na igro, ako bi hotela poskusiti, priti po tej poti do nove organizacije, pač pa bi imela gotovi dobiček, da bi to novo organizacijo bistveno tako različnim okolnostim posamesnih dežel mogla bolje primeriti in da bi ne bila v nevarnosti, kupovati si zadovoljnost ene dežele z nezadovoljnostjo druge. (Dobro! na desni; klici: prav dobro!)

S tem sklepam, gospóda moja! Predloga ne bodem stavil; moj namen je bil edino le ta, dokazati, kar je nezadostilnega in — dovolite, da rečem — tacega, kar ne bi smelo biti pri predlogih odborovih, in opozoriti sl. zbornico, pa tudi sl. vlado na nekatere točke, katere naj se, kakor menim, pri tem važnem vprašanju nikar ne prezirajo. Ta namen se je dosegel že samo s tem, da se je ta stvar pretresala. Poleg tega je sl. zbornica tudi s tem, kako je ravnala s predlogi od naše strani izhajajočimi, vsi zunaj državnega zbora stoječi opoziciji žalibože dala neovrgljivi dokaz, da se z vstopom v to sl. zbornico ne dá doseči ničesa, ako je kedo tako nesrečen, sedeti na nje desni strani (dobro! dobro! na desni), in jaz bi tedaj, kolikor se morem ogibati, ne dajal rad novega povoda za take dokaze, kateri po mojem gorkem prepričanju ne spadajo v interese države.

Zato mi bode dovolj, da glasujem zoper predloge odborove. (Živahni dobro-klici in ploskanje na desni.)

Mir ali vojska?

Mnogo se pisari o znamenjih mirne sprave, ki se kažejo nekaterim na političnem obnebj. „Obzor“ ima prav, ki pravi, da je ves svet pričakoval, kako se bosta dva leva, Ruski in Angleški, v Carigradu vdarila. Al po novicah, ki zdaj od tam prihajajo, je to, kar se je prej zdelo rujošenje dveh levov, le gukanje dveh golobov. Ignatjev odjenjuje, Salisbury odjenjuje in tako se sme misliti, da bosta kmalu skup ter se sporazumela v miru, posebno ker se ima, če so zadnje novice resnične, premirje podaljšati do 1. marca prihodnjega leta. Dalje se trdi, da sta Angleški in Ruski pooblaščenec že ene misli o tem, da Bulgarijo zasede kaka čisto neutralna moč, na pr. Belgija ali Švica.

Take reči se morajo človeku čudne zdeti po vsem, kar se je do zdaj godilo. Znano je, da je Srbija šla v boj le zanašajoča se na izdatno pomoč Rusije. Do zdaj jo je ta vojska stala okoli 21.000 mož, ranjenih in ubitih, in sila veliko denarja; kraji, katere so Turki v pest dobili, so opustošeni za več let. Rusijo pa so stale priprave za vojsko že čez 200 milijonov rubljev in tudi